

או דילמא טעמא דעד אחר, משום דאיהי דייקא ומינסבא, והא לא דייקא ומינסבא, דמינסבא הוא (13) דסניא ליה.

א-צ

שמא שונאת היא את האמור להיות יבמה, ועל כן נישאת היא לשוק ללא בדיקה מספקת. (1)

אמר לחו רב ששת: תניתוח במשנתנו שעד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק.

שהרי שנינו: אמרו לה מת בעליך ואחר כך מת בנך, ונשאת לשוק, ואחר כך אמרו לה: הילוף היו הרברים —

תצא, והולד ראשון ואחרון ממזר.

והרי היכי דמי [מי הוא זה שהעיד להתיר את האשה, ומי היו המכחישים]?

אילמא תרי שני עדים העידו להתירה ותרי עדים העידו להכחישים?

מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני [מה

ראית לסמוך על המכחישים ולאוסרה, יותר מאשר על השנים המתירים אותה לשוק]!?

ועוד תיקשי, האיך שנינו "והולד ממזר" שמשמעותו כי הוא ממזר ודאי, והרי ספק ממזר הוא, היות ולפי עדות המתירים אינו ממזר ולפי עדות האוסרים הרי הוא ממזר, ואם כן ספק ממזר הוא!?

וכי תימא, ואם תאמר שלא דק [דייק] התנא של משנתנו בלשונו.

והא מדקתני סיפא דמשנתנו: הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר, שמע מינה דוקא קתני.

אלא לאו, בהכרח, שמתחילה לא בא אלא חד להתירה לשוק, והיות ושני עדים הכחישו אותו הרי הם נאמנים והולד ממזר ודאי.

והרי אנו לומדים ממשנתנו, שטעמא דאתו בי תרי אכחשוהו, רק משום שבאו שני עדים להכחיש את העד האחד לכן אנו מאמינים להם ולא לעד האחד.

קטרוג מצוי בינו לבינה, ומינסבא בלא דיוק, שאף כשתאסר לו אינה קפידה בכך".

1. ביארו התוספות את סברת הגמרא בלשון זו, שאין אנו חוששים שמא לא דייקא משום דמרחמא ליה ליבמה, אבל חוששים שמא לא דייקא משום ששונאת היא ליבמה. שהוא משום דאף על גב דמשום אהבתה אינה מזלזלת בבדיקתה, מכל מקום משום שנאתה יש לחוש שתקלקל ולא תבדוק "שגדולה שנת השונאות מאהבת האוהבות".

והוסיפו עוד "ושכיח טפי דסניא ליה מדמרחמא ליה, כדמשמע בסוף פרק האשה שלום".

אין לו מגו זה, ראה בדבריהם; והואיל ובלא מגו אין היא נאמנת לומר שמת בנה קודם לבעלה להוציא את עצמה מחזקת יבום, כשם שאינה נאמנת לומר מת יבמי, לפיכך יש מקום להסתפק בעד אחד.

13. צריך ביאור, מה שייך לומר כי מפני שהיא שונאת את יבמה הרי היא אומרת "מת יבמי", והרי אין היבם לפנינו שייבמה, עד שנאמר שהיא רוצה להישמט ממנו, ולכשיבוא, אם יבוא הרי לא יועיל לה מה שתנישא לאחר, כי יוציאווה ממנו שבאיסור היא עומדת אצלו, ונמצא שלא הרויחה כלום באומרה שמת יבמי!?

ובמאירי נראה שהרגיש בקושיא זו. ולכן כתב: "זימנין דסניא ליה, ליבם, מתוך שסתמו

ומוכח, **היא ניהי**, האשה עצמה בלבד הוא **דלא מהימנא**.

הא עד אחד — מהימן לומר מת יבמך, ומותרת את לינשא לשוק.

ומקשה הגמרא על ראייה זו:

וליטעמך, שאתה מדייק כן — **אימא סיפא**:

אין האיש נאמן לומר: מת אחי — שאיבם את אשתו, ולא מתה אשתי — שאשא את אחותה.

ולדברך ועל פי דיוקך, יש לנו לדייק אף בספא:

הוא ניהו, הבעל עצמו הוא **דלא מהימן**.

הא עד אחד, מהימן לומר: מתה אשתך והרי אתה מותר לישא את אחותה.

והרי זה דבר שאי אפשר.

כי **בשלמא גבי אשה**, לומר לה: בעלך מת והרי את מותרת לכל אדם, (5) לכן הקילו חכמים להאינו כי **משום עיגונא** אקילו בה **רבנן**.

אלא גבי איש, לומר לו: מתה אשתך לישא את אחותה — **מאי איכא למימר!** (6)

הא לאו הכי, אם לא היו באים שני עדים להכחיש את העד האחד, היה מהימן אפילו עד אחד שאמר "מת בעליך ואחר כך מת בנך" להתירה לשוק, הרי שעד אחד נאמן ביבמה להתירה לשוק. (2)

ורחינו: **לעולם** עוסקת משנתנו בתרי עדים שהעידו להתירה, **ותרי** עדים שהעידו להכחישם.

ודקשיא לך: מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, לא תיקשי —

וכדאמר רב אחא בר מניומי, בעדי הזמה —

הבא נמי בעדי הזמה, ששהזימו העדים המכחישים את העדים המתירים, וכגון שאמרו "עמנו הייתם", והרי האמינה להם תורה לבטל את עדות הראשונים, ושוב אמרו העדים המזימים שחילוף היו הדברים. (3)

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, ואמרי לה (4) **רב אחא לרב אשי**:

תא שמע לפשוט את ספקינו, אם עד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק:

דתנן: **אין האשה נאמנת לומר מת יבמי** — שאנשא, ולא מתה אחותי — שאכנס במקומה לביתה, כלומר, אנשא לבעלה שהיה אסור בי עד שמתה אחותי.

2. ראה מה שנתבאר בזה בהערה בסוף העמוד הקודם.

3. בערוך לנר הקשה מכאן על שיטת הרמב"ם דבהזמה והכחשה כאחת אין זו הזמה אלא הכחשה, ודוחק לומר שהיו שני כתי עדים האחת מזמת ואחת אומרת חילוף היו הדברים, ראה

4. כן צריך לומר, ולא "אמרי ליה".

5. ראה מה שנכתב בהערה הבאה.

6. הקשו התוספות והראשונים: עד שהוא מקשה

שאינה נאמנת מאשר באדם זר.

וכי איצטריך — משנתנו להשמיענו חידוש זה באשה — **לרבי עקיבא** הוא דאיצטריך, שלפי שיטתו יש חידוש בדבר שאף היא לא נאמנת לומר "מת יבמי", כי:

סלקא דעתין אמינא: הואיל ואמר רבי עקיבא: יש ממזר מחייבי לאוין, ולפי שיטתו יבמה הנישאת לשוק ובא יבמה הרי זו תצא מזה ומזה וכל החומרות שבמשנה הראשונה עליה [וכמבואר לעיל צא ב וברש"י שם].

אלא,⁽⁷⁾ בהכרח, שאין לדייק ממה ששינוי שהאשה אינה נאמנת לומר "מת יבמי" שרק היא אינה נאמנת, ואילו עד הרי הוא נאמן, וכדמוכח מן הסיפא —

ולעולם אף עד אחד אינו נאמן לומר מת יבמין משום שהיא לא מדייקת בשנאתה את יבמה, וכי תאמר אם כן למה השמיענו התנא דין זה באשה, והרי יותר היה לו להשמיענו דין זה בעד זר שאף הוא לא נאמן, לא תיקשי:

כי אדרבה, יותר יש חידוש באשה עצמה

למימר". ובפשוטו הכוונה לחלק בין עדות להתיר אשת איש, לבין עדות להתיר אחות אשה [וכן נתבאר בפנים], ולפי זה לא היה לגמרא לחלק בין איש לבין אשה, אלא בין עדות של אשת איש לעדות של אחות אשה! אך לפי התוספות כוונת הגמרא היא: "בשלמא גבי אשה" כלומר: להעיד לאשה הרוצה להתירה מכבלי עיגונה ולהתירה לכל אדם או אפילו עדות לאשה פנויה כדי להתירה לבעל אחותה, "משום עיגונא אקילו בה רבנן", "אלא גבי איש" כלומר כאשר האיש הוא זה שמביא את העד ולא האשה הרוצה להנשא, "מאי איכא למימר". ומיהו מלשון התוספות נראה שאין סברא זו אלא דחייה בעלמא.

7. חלקו העיקרי של תירוצו הגמרא מתבאר כאן על פי הריטב"א [וברש"י לא נראה שפירש כן, וכוונתו צריכה ביאור], וחלק ממנו מתפרש על פי רש"י ולא כהריטב"א.

מן הסיפא, יקשה לו מן הרישא עצמה, שהרי אף ברישא איתא: אין האשה נאמנת לומר [מת יבמי — שאנשא], ולא מתה אחותי — שאכנס לביתה, ולדברין יש לך לדייק: הא עד אחד מהימן לומר לאשה: מתה אחותך שתכנסי לביתה, והרי אין עד אחד נאמן להתיר איסור אחות אשה במקום שאין בזה משום עיגונא?! ובתוספות חילקו בין עד אחד הבא לאשה שרצונה להנשא לבעל אחותה, דבזה שייך לומר משום עיגונא אקילו בה רבנן, כיון דאפשר לא תמצא מי שישאנה, אבל כשלא ראינו את רצון האשה לינשא לו, אלא שבא העד כדי להעיד לאיש הרוצה לישא את אחותו כדמשמע לשון הרישא, בזה הוא דאין שייך עיגונא כיון שלא ראינו את רצון האשה להנשא לו [ובריטב"א ושאר ראשונים יישבו באופן אחר; ובערוך לנר וישרש יעקב כתבו לדקדק מדברי רש"י כדברי התוספות].

ולפי דברי התוספות מתבאר היטב לשון הגמרא: "בשלמא גבי אשה משום עיגונא אקילו בה רבנן אלא גבי איש מאי איכא

דלאיסור כרת התרת שאם אומרת מת בעלי היא נאמנת להתירה מאיסור אשת איש.

ואילו לאיסור לאו — כשאומרת מת יבמי להתירה לשוק — לא התרת —

ואלא ודאי איהי [היא עצמה], מאי טעמא לא מהימנא [מדוע אין היא נאמנת] —

משום דכיון דזימנין דסניא ליה [פעמים ששונאת היא אותו] — לא דייקא ומינסבא [אין היא מדייקת קודם שתנשא].

אם כן, עד אחד נמי, דכיון דזימנין דסניא ליה — לא דייקא ומינסבא.

שנינו במשנה: זה מדרש דרש רבי אלעזר בן מתתיהו: ואשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אישה:

אמר רב יהודה אמר רב:

הוה ליה לרבי אלעזר למידרש ביה מרגניתא ודרש ביה חספא [היה לו לרבי אלעזר

ואם כן אימא הייתי אומר: זאת ודאי לא תעשה האשה גם לשקר וגם להתקלקל, כי חיישא אקלקולא⁽⁸⁾ ודייקא [חוששת היא לקלקול ומדייקת].

קא משמע לן, שאף היא אינה נאמנת משום דיש לחוש שהיא שונאת את יבמה.⁽⁹⁾

רבא אמר: עד אחד נאמן ביבמה לומר מת יבמך להתירה לשוק, מקל וחומר:

אם לאיסור כרת התרת שהרי אתה מתיר לאשה להנשא על פי עד אחד האומר מת בעליך,

לאיסור לאו — דיבמה הנישאת לשוק, שעוברת בלאו ד"לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" — לא כל שכן!⁽¹⁰⁾

אמר תמה ליה החווא מרבנן לרבא:

והרי היא האשה עצמה — שבאה להתיר את עצמה — תוכיה,

8. הב"ח מחק מילת אקלקולא "דזרעא", כי הבין דלפי שיטת רש"י אין הכוונה משום הקלקול של המזרות, אלא משום ש"תצא מזה ומזה" ושאר החומרות במי שנישאת לאחר ובא בעלה, ראה היטב ברש"י, ועל פי דרכו מתבאר בפנים.

9. כן פירש רש"י, אבל התוספות תמהו על פירוש זה, שהרי עיקר הבעיא היתה משום דאיכא למימר דסניא ליה ליבמה, ואין טעם זה שייך כשאומר העד "מת בעליך", ועל כן פירשו באופן אחר, דילפינן ממה שעד אחד נאמן לומר מת בעליך להתירה ליבם, ראה בדבריהם.

ולשיטת התוספות ניחא יותר לשון "איסור

חידוש יש בסוגיא זו, דאפילו באשה שאומרת מת יבמי יש בה את כל הקלקולים של המשנה, ואף שהיא משקרת ובמזיד היא נישאת באיסור, ועד כאן לא שמענו אלא במי שנישאת על פי אחר ומתוך טעות, וכאן משמע דאפילו כשהיא נישאת במזיד יש בה את כל החומרות אם בא בעלה.

9. כן פירש רש"י, אבל הריטב"א מפרש את סוגיית הגמרא כפי הגירסא הכתובה לפנינו

אחותה לא תקח לצרור, לגלות ערותה עליה – בחייה,“ הרי שלא אסרה התורה את אחות אשתו רק בחיי אשתו.

מי שהלכה אשתו למדינת הים, ובאו ואמרו⁽¹²⁾ לו: מתה אשתך והותרה לך אחותה שאסורה היתה עליך באיסור כרת.

והלך הבעל ונשא את אחותה, על פי מה שאמרו לו שהיא מותרת להינשא לו. **ואחר כך באה אשתו הראשונה –**

הרי אשתו מותרת לחזור לו ככתחילה. צד-ב

שאינ אשה אוסרת את אחותה אלא אם כן היתה נשואה, אבל השוכב עם אשה אין אחותה נאסרת עליו. ואחותה של זו, אף “שנישאה” לו כשהיא היתה במדינת הים, הרי לא תפסו הקידושין כיון שהתברר כי אשתו עדיין קיימת היא, ואין קדושין תופסין באחות אשה, שהיא מחייבי כריתות.

וקא משמע לן משנתנו, שאין שכיבת אחות אשתו באיסור אוסרת את אשתו עליו, לפי

לדרוש בפסוק זה ולמצוא מרגנית, ואילו הוא דרשה, ולא העלה אלא חרס בידו!]

ומפרשין: **מאי מרגניתא**, מה היא המרגנית שהיה לו לרבי אלעזר בן מתיא למצוא במקרא זה?

דתניא: כתיב: **”ואשה גרושה מאישה”**, ללמדך: **אפילו לא נתגרשה אלא מאישה** [מבעלה] ולא הותרה לכל אדם, וכגון שכתב לה גט, ואמר לה “הרי את מגורשת ממני ואין את מותרת לכל אדם”, שלא נתגרשה זו לגמרי רק נפרדה מאישה –

הרי היא פסולה לכהונה לכשימות בעלה –

והיינו “ריח הגט” **דפוסל בכהונה.**⁽¹¹⁾

מתניתין:

אחות אשתו של אדם אסורה עליו באיסור כרת כל עוד שאשתו חיה, ואפילו גירשה. אבל אם מתה אשתו הרי הוא מותר באחותה, שכך אמרה תורה: “ואשה אל

מנת שלא תהא מותרת לכל אדם אין היא גרושה אפילו מאישה ואינה נפסלת לכהונה, אלא מאחר שלימדנו התורה שאם היתה גרושה רק מאישה היתה נפסלת לכהונה, לכן אמרו חכמים שהנותן גט כעין זה תיפסל האשה לכהונה, ולעולם פסולה אינו אלא מדרבנן, ראה שם שהביא דוגמא לזה.

12. “ואמרו לו” שני עדים, שאין עד אחד נאמן לומר מתה אשתך להתיר לו לישא את אחותה; ואולם ראה מה שנכתב בזה בהערות בעמוד הבא.

כרת” דאשת אח היא בכרת, אבל לרש”י שהקל וחומר הוא מאיסור אשת איש שהיא בחנק מלבד הכרת, היה לו להזכיר חיוב מיתת בית דין.

וראה בערוך לגר שכתב על קושיית התוספות על רש”י, דאכן זה הוא גופה דחיית הגמרא, ראה שם.

11. מדברי המאירי בכיור המשנה נראה שיעקר דבריו רבי אלעזר בן מתיא היו לומר, שאם נתן האחרון גט אינו בכלל “ריח הגט” הפוסל לכהונה.

וביאר בקובץ הערות, דלא משכחת לה ריח הגט שיפסול מן התורה, כי אם נתן לה גט על